

تحلیل پیامدهای اقتصادی و کالبدی توسعه صنعتی در سعیدآباد، شهریار

مجبوبه حدادفرد^۱، حسن افراخته^{۲*}، فرهاد عزیزپور^۳

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه خوارزمی

۲. استاد گروه جغرافیا، دانشگاه خوارزمی

۳. دانشیار گروه جغرافیا، دانشگاه خوارزمی

(دریافت: ۱۴۰۰/۰۱/۲۵ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۳/۲۵)

Analysis of Economic and Physical Consequences of Industrial Development in Saeedabad, Shahryar

Majboubeh Haddadfar¹, Hassan Afrakhteh^{2*}, Farhad Azizpour³

1. M.A. Student of Geography and Rural Planning, Kharazmi University

2. Professor, Department of Geography, Kharazmi University

3. Associate Professor, Department of Geography, Kharazmi University

(Received: 14/Apr/2021 Accepted: 15/Jun/2021)

Abstract

Saeedabad Shahryar sub-district has witnessed rural industrial development (Golgun town) during the last two decades. The purpose of this study is to investigate the effects of Tehran sprawl on economic indicators from the perspective of rural industrial development. The present research is applied in terms of purpose and follows a descriptive-analytical method. The statistical population includes residents of the old texture of Saeedabad village and its surroundings who have experienced the effects of urban sprawl and industry development. The impact of industry development in the region was measured based on two indicators of increasing the local labor market and increasing the added value of industrial products to the region in the form of 6 items. Using the sample estimation method in the regression technique (thumb rule) $N \geq 8k + 50$, the sample size of 98 people was determined. The samples were selected by random sampling method and saturated with 85 samples and the completed questionnaires were analyzed in SPSS software. The results showed that the business boom is mainly for the specialized group in Golgun town and to some extent for the villagers and the durability of the population. The industrial development of the village has not had a significant effect on reducing the unemployment rate of the villagers and has only increased the non-native population. The present study proposes strategies for conservation and protection of natural resources, implementation of optimal land use model and support of human resources to balance the effects of rural development from the perspective of industry.

Keywords: Industrial Development Consequences, Economic impacts, Population Durability, Sprawl, Golgun Town.

چکیده

منطقه پیراشهری سعیدآباد شهریار، توسعه صنعتی روستایی (شهرک گلگون) را تجربه کرده است. هدف از این پژوهش، بررسی میزان اثرات خزش شهری تهران از منظر توسعه صنعتی روستایی بر شاخص‌های اقتصادی است. پژوهش حاضر از حیث هدف، کاربردی است و روشی توصیفی-تحلیلی دارد. جامعه آماری هدف ساکنین بافت قدیمی روستای سعیدآباد و پیرامون بوده که اثرگذاری خزش شهری و توسعه صنعت را تجربه کرده‌اند. اثرگذاری توسعه صنعت در منطقه، بر پایه دو شاخص افزایش بازار کار نیروی محلی و افزایش ارزش افزوده تولیدات صنایع به منطقه و ۶ گویه آن‌ها مورد سنجش قرار گرفت. با استفاده از روش برآورد نمونه در تکنیک رگرسیون (قاعده سرانگشتی) $N \geq 8k + 50$ حجم نمونه ۹۸ نفر برآورد و به روش نمونه‌گیری تصادفی، نمونه‌ها انتخاب و با تعداد ۸۵ نمونه به اشباع نظر رسیده و پرسشنامه‌های تکمیل شده در نرم‌افزار SPSS تجزیه و تحلیل شدند. نتایج نشان از رونق کسب و کار عمدتاً برای قشر متخصص در شهرک گلگون و تا اندازه‌ای برای روستاییان و ماندگاری جمعیت دارد. توسعه صنعتی روستا، ره‌آورد اثربخشی در ممانعت از بیکاری روستاییان در پی نداشته، بلکه باعث افزایش جمعیت غیربومی شده است. این پژوهش راهبردهای حفظ و صیانت از منابع طبیعی، اجرای الگوی بهینه کاربری اراضی و حمایت از منابع انسانی را برای تعادل بخشی اثرات توسعه روستا از منظر صنعت را پیشنهاد می‌کند.

واژه‌های کلیدی: پیامد توسعه صنعتی، اثرات اقتصادی، پایداری جمعیت، کلان پیراشهر، شهرک گلگون.

مقدمه

و روستاهای در معرض توسعه شهرسازی و حاشیه‌نشینی مانند منطقه شهریار و سعیدآباد دارند.

تحقیقات دهه‌های اخیر در کشورهای یاد شده، صنعتی شدن را به موتور محرک توسعه روستایی معرفی و تصریح می‌دارند که با استقرار صنعت در مناطق روستایی، پیامدهایی همچون افزایش درآمد خانوارها، الگوی مصرف مواد غذایی و کالاهای مصرفی با دوام، همگن نمودن و ثبات درآمد روستاییان، ایجاد اشتغال و درآمد، پیوستگی بین زندگی شهری و روستایی، کاهش فقر، افزایش آگاهی‌ها، رشد آموزش و سرمایه‌گذاری‌های بیشتر در بخش کشاورزی، کاهش مهاجرت، توسعه متوازن میان خانوارهای شهری و روستایی، استفاده از نیروی کار و دیگر منابع روستایی، برقراری پیوند بین کشاورزی و صنعت را در پی خواهند داشت. خروجی تحقیقات جدید خارجی در سه سال اخیر که در بالا به آن‌ها اشاره شد، اثرات یا مقایسه تمرکزگرایی^۱ صنایع روستایی^۲ (RI) یا توسعه صنعت در روستا^۳ (NI) را از منظر اقتصادی-اجتماعی آشکار ساخته اند. صنایع روستایی عموماً منجر به جذب نیروی کار و منابع داخلی و مناطق مجاور خواهد شده است، در حالی که استقرار صنعت غیر بومی در روستا و حاشیه آن همانند آنچه در بیشتر مناطق همچون سعیدآباد رخ داده، هم‌افزایی ناشی از تمرکز صنایع اتفاق خواهد افتاد. روش اخیر غالباً پیامدهای اجتماعی و زیست‌محیطی بیشتر و تغییر الگوی کاربری از کشاورزی به صنایع و خدمات را در پی خواهد داشت.

به همین ترتیب پژوهشگران داخلی (افراخته و قاسمی-سیان، ۱۳۹۳: ۸۸؛ بوذرجمهری و دیگران، ۱۳۹۵: ۸۵؛ پورطاهری و دیگران، ۱۳۹۲: ۱۱۵؛ دربان آستانه، ۱۳۸۳: ۲؛ قدیری و دیگران، ۱۳۹۳: ۳۰۴؛ پاشازاده و ریاحی، ۱۳۹۱: ۳۷؛ ملاشاهی و دیگران، ۱۳۹۱: ۴؛ افتخاری و دیگران، ۱۳۹۸: ۹۵) به توسعه صنایع روستایی پرداخته و پیامدهای آن را بررسی و تحلیل کرده‌اند. دربان آستانه (۱۳۸۳: ۲) اعتقاد دارد که صنایع روستایی، بیش از دیگر صنایع به‌ویژه صنایع بزرگ اشتغال‌زا هستند؛ زیرا این گروه از صنایع سریع‌تر از صنایع بزرگ، ایجاد اشتغال می‌کنند و زمان لازم برای فراهم کردن مقدمات استقرار این صنایع کوتاه‌تر است. در تحقیقی مشابه (پاشازاده و ریاحی، ۱۳۹۱: ۳۷) ایجاد شهرک‌های صنعتی در نواحی روستایی با هر

در نیم قرن اخیر به دنبال کاهش رشد درآمد حاصل از کشاورزی و لزوم ایجاد دگرگونی در کیفیت زندگی مناطق روستایی در کشورهای در حال توسعه و جهان سوم، بهره‌گیری از راهکارها و تجارب مورد استفاده در کشورهای توسعه‌یافته را مدنظر قرار داد. پایین بودن میانگین درآمد، بیکاری‌های فصلی، نیاز شغلی نیروی فعال و جوان روستا، محدودیت اشتغال در بخش کشاورزی، راهی جز مهاجرت به سمت کلانشهرها باقی نگذاشته است. تخلیه روستاها و سیل مهاجرت به سمت شهرها، علاوه بر رکود بخش کشاورزی، مشکلات و مسائل قابل توجهی برای جوامع در حال توسعه به وجود آورده است. جذب محدود نیرو در بخش کشاورزی، فقدان تنوع شغلی، کمبود درآمد و عدم دسترسی به امکانات رفاهی از عمده مشکلات مناطق روستایی است. این در حالی است که بیش از پنج دهه از فواید استقرار صنایع کوچک در کشورهای توسعه یافته گذشته و به موجب آن دسترسی به خدمات بیشتر شده است.

تأسیس شهرک‌ها و نواحی صنعتی یکی از برنامه‌های توسعه و برنامه‌ریزی بخش صنعتی است که همراه با برنامه‌ریزی سایر بخش‌ها، برنامه توسعه اقتصادی کشور را تشکیل می‌دهند. نواحی صنعتی با کاهش درآمدی بالاتر باعث جذب نیروی کار مازاد روستایی می‌شوند. از طرفی ایجاد شهرک‌های صنعتی یکی از مهم‌ترین راه‌حل‌های تمرکز زدایی است.

تحقیقات دهه‌های پیشین (Kibly et al., 1994: 1177-1182; Rau, 1994: 135; Misra, 1985: 15; Abraham, 1994: 45-52; جدیدترین دستاوردها در خصوص اثربخشی سیاست توسعه چندمنظوره صنایع پیراشهری (Ma et al., 2018: 1; Cowie et al., 2020: 4) و تمرکزگرایی صنایع در قالب شهرک‌های صنعتی در مناطق روستایی و حاشیه شهرهای بزرگ (Jiang et al., 2017: 13; Liu et al., 2020: 5; Zhu et al., 2018: 8; Rao, 2020: 6) و اثرات آن‌ها بر درآمد و پایداری جمعیت (Zhu, 2020: 11) Yuan et al., 2020: 14، تغییر کاربری اراضی کشاورزی و نوع تولید (Ge et al., 2020: 9; Jia et al., 2020: 9) به ویژه در کشورهای با رشد و توسعه سریع مانند چین، کره جنوبی، تایلند، هند و فیلیپین، همگی نشان از پیچیدگی موضوع و پیامدهای موضوعی و کالبدی در پیراشهرها

۱. Agglomeration

۲. Rural industry land, RI-Land

۳. Non rural industry land, NI-Land

نیروی محلی نقش داشته است؟

بازگشت ارزش افزوده تولیدات صنایع گلگون به روستاهای منطقه به چه صورت بوده است؟

در شناخت میانی نظری، اقتصاد روستایی در کلیت خود جزئی از اقتصاد ملی محسوب می‌شود که با اقتصاد کشاورزی وابستگی متقابل دارد. عبارت دیگر اقتصاد روستایی با مسائل روستاییان (کشاورز و غیرکشاورز) ارتباط دارد. اقتصاد روستایی نشان‌دهنده کلیه فعالیت‌های بخش‌های اقتصادی در سطح روستاهاست و متکی بر یک سلسله فعالیت‌های اقتصادی است که در محیط روستا انجام می‌شود (آسایش، ۱۳۸۹: ۸۶). از این رو، هرگونه فعالیت که روستایی از آن بهره‌بردارد، زیرمجموعه اقتصاد روستایی قرار دارد. استقرار صنعت در مناطق روستایی اهداف متنوعی را دربر می‌گیرد که مهم‌ترین آن‌ها عبارتند از:

۱- افزایش فرصت‌های شغلی؛ ۲- جلوگیری از مهاجرت؛ ۳- توزیع عادلانه درآمد؛ ۴- استفاده بهینه از منابع موجود در مناطق روستایی؛ ۵- شکوفایی استعدادها و خلاقیت‌های روستاییان؛ ۶- کاهش بیکاری دوره‌ای و فصلی؛ ۷- تقویت پایه‌های اقتصادی در مراکز روستایی (سعیدی رضوانی، ۱۳۷۴: ۲۲). افزایش بی‌رویه جمعیت جویای کار و البته فاقد تخصص و تفاوت آشکار سطح زندگی شهری و روستایی و مشکلاتی از این دست، نشان‌دهنده اهمیت استقرار نواحی صنعتی در روستاها و پیرامون کلانشهرهاست. در پژوهش حاضر به منظور بررسی و شناخت یافته‌های تحقیقات انجام شده داخلی و خارجی، مجموعه‌ای از کتب، مقالات و اخبار مرتبط مورد بررسی قرار گرفته است.

برخی از پژوهشگران (پاپلی و ابراهیمی، ۱۳۸۲: ۳۵) عقیده دارند که توسعه همپای زندگی بهتر تلقی می‌شود و جوامع نسبت به گذشته از آن بیشتر منتفع می‌شوند. گاه توسعه بیشتر با روش‌ها، سیاست‌ها و شیوه‌های اقتصادی پیش برده می‌شود که هم در زمینه تعیین و سنجش ارزش واقعی منابع محیطی و انسانی و هم به دلیل محدودیت‌هایی که در صورت افزایش بیش از حد، انسانیت و سایر انواع حیات را تهدید می‌کنند، شکست خورده و ناکام مانده‌اند. توسعه، همان رشد اقتصادی نیست؛ زیرا توسعه جریانی چند بُعدی است که در خود تجدید سازمان و سمت‌گیری متفاوت کل نظام اقتصادی - اجتماعی را به همراه دارد. توسعه علاوه بر بهبود در میزان تولید و درآمد، شامل دگرگونی اساسی در ساختمان‌های نهادی، اجتماعی، اداری و همچنین ایستارها و وجه نظرهای عمومی مردم است. توسعه در بسیاری موارد حتی عادات، رسوم و عقاید مردم را نیز

هدفی، در تعدیل مشکلات، تأمین اشتغال و درآمد برای روستاییان و نیز رفاه ساکنان روستاهای اطراف مؤثر شناخته شده است. محدودیت امکانات اشتغال در روستاها از یک‌سو و توسعه خدمات و امکانات در نواحی شهری از سوی دیگر، سبب افزایش مهاجرت روستاییان به شهرها می‌شود. علاوه بر این، کشاورزی از نظر ایجاد اشتغال جدید، قادر به پاسخگویی به نیازهای شغلی جوانان نیست. صنعتی شدن روستاها به عنوان یکی از راه‌حل‌های مناسب برای ایجاد اشتغال، افزایش درآمد روستاییان، جلوگیری از مهاجرت به شهرها و در نهایت، توسعه صنعتی کشور بیشتر ضرورت می‌یابد (قدیری و دیگران، ۱۳۹۳: ۳۰۴).

در سوی مقابل، تحقیقات طالشی (۱۳۹۸: ۱۶۹) نشان از اثرات ناخوشایند خزش کلانشهرها به مناطق پیراشهری از منظر منابع و کالبدی - فضای (بوذرجمهری و دیگران، ۱۳۹۵: ۸۵) به اثرات مخرب زیست‌محیطی توسعه صنایع در مناطق روستایی تأکید داشته‌اند.

به منظور جمع‌بندی، می‌توان گفت که پژوهش حاضر بر خلاف پژوهش‌های مذکور که در باب استقرار صنعت در محیط‌های روستایی بررسی شده، شامل مناطق روستایی پیراشهری کلانشهر تهران بوده و نتایج به‌دست آمده با نتایج کار ایشان از منظر فضای کالبدی روستایی و پیرامون آن متفاوت است. تحقیق حاضر از منظر پرداختن به یک کلان پیراشهر در مجاورت بزرگترین شهر خاورمیانه با توجه به تحولات موضوعی همچون توسعه صنعتی، اقتصادی و خدمات مرتبط و موضعی - کالبدی همچون تغییر کاربری اراضی و ارزش افزوده زمین در مقیاس‌های مختلف، متفاوت است. همچنین این تحقیق با بهره‌گیری از تجربه‌های تحقیقات خارجی و داخلی، مهمترین پیامدهای ناشی از توسعه صنعت در منطقه مورد مطالعه را در قالب شاخص‌ها و گویه‌ها برای پایش میدانی لحاظ کرده است.

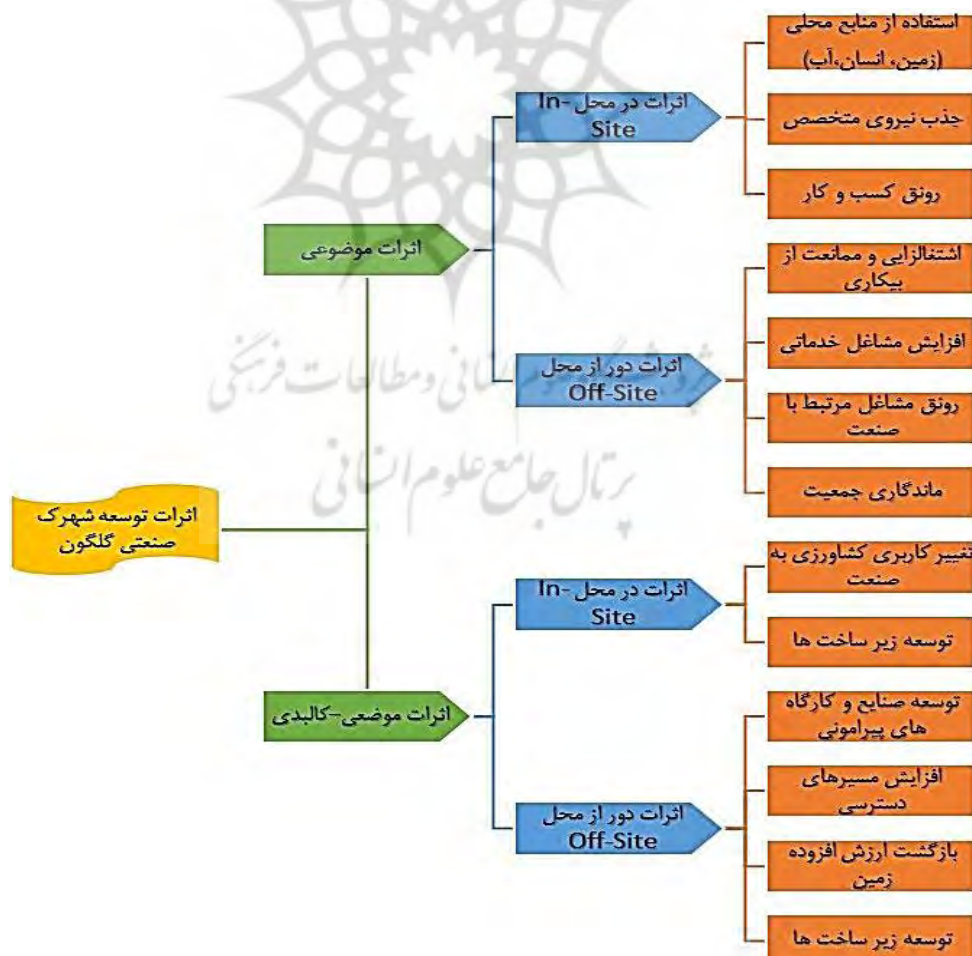
منطقه سعیدآباد شهریار به لحاظ جغرافیایی جزو مناطق پیراشهری کلانشهر تهران محسوب می‌شود که با وجود تراکم جمعیتی، صنایع بسیاری را پذیرا شده است. پیش از تأسیس شهرک صنعتی، کمبود درآمد، فقدان فرصت‌های شغلی و هجوم ساکنان روستا به سمت کلانشهر تهران، از جمله مشکلات مناطق روستایی و خصوصاً منطقه سعیدآباد محسوب می‌شد. از آنجا که این منطقه قطب کشاورزی محسوب می‌شود، به دنبال پاسخ این پرسش‌ها هستیم که:

چگونه فعالیت شهرک صنعتی گلگون در افزایش بازار کار

خود اتکایی و استقلال برای توسعه گام بردارند. بدون تردید، مهم‌ترین عامل توسعه درون‌زا در هر منطقه، استفاده از پتانسیل‌ها و امکانات بالقوه موجود در آن منطقه است که از یکسو بر عدم وابستگی اتکا دارد و از سوی دیگر می‌تواند تضمین‌کننده رشد و توسعه پایدار و منطقی باشد. سیاست تمرکز صنعت در کشور در حاشیه کلانشهرها در مقیاس منطقه‌ای و به تعبیری منطقه جنوب‌شرق تهران، استقرار شهرک گلگون را عملاً بخشی از توسعه درون‌زا و تقویت توان تولید این منطقه معرفی کرده است.

منطق و مبانی نظری توسعه روستایی و از جمله کلان پیراشهر شهریار، سعیدآباد تا اندازه‌ای منطبق بر توسعه درون‌زا است. لیکن در گذر زمان، نیروهای پیشران از جمله سیاست‌های کلان کشور و ضرورت انتقال صنایع درون تهران به حاشیه شهر و توسعه صنایع و خدمات مورد نیاز تهران و کشور، به کلی شرایط جدیدی را رقم زده که عملاً نمی‌توان مدل توسعه مشخصی را با آن تطابق داد.

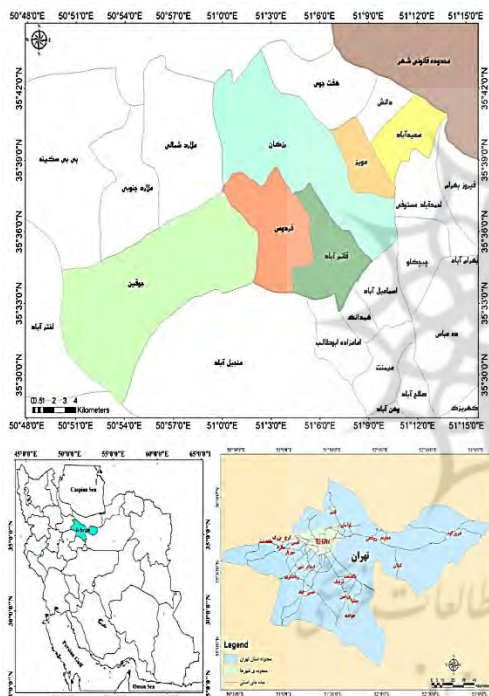
دربار می‌گیرد (از کیا، ۱۳۷۰: ۱۸). با توجه به مطالب فوق می‌توان دریافت که هدف از توسعه، بهبود کیفیت زندگی آحاد مردم است و دستیابی به آن مستلزم استفاده بهینه از منابع و نیروهای موجود داخلی است، به طوری که قادر باشد منافع اکثریت مردم را دربرگیرد (پاپلی و ابراهیمی، ۱۳۸۲: ۳۵). در چهارچوب بحث نظریه‌ها که متأثر از توسعه اقتصاد روستایی و رونق اشتغال است، توسعه درون‌زا با استقرار صنعت در منطقه مورد مطالعه تطابق دارد. این نظریه که از اواخر دهه ۱۹۶۰ و اوایل دهه ۱۹۷۰ افکار صاحب‌نظران توسعه و جوامع دنیای سوم را به خود معطوف ساخته است (پاپلی و ابراهیمی، ۱۳۸۲: ۳۵). این نظریه به دلیل شکست در الگوبرداری جوامع در برنامه‌ریزی توسعه برون‌زا یا همان وابستگی مطلق به جهان اول مطرح شد. توسعه درون‌زا به وسیله نظامی که فرآیند تولید را هدایت می‌کند، تعیین می‌شود و مفهوم آن تکیه بر خود و تعامل با دنیای خارج است. در این دیدگاه، عوامل درونی بر عوامل بیرونی مقدم است و سزاوار است که جوامع در زمینه

شکل ۱. مدل مفهومی اثرات در محل (شهرک گلگون) و دور از محل (سعیدآباد و پیرامون) توسعه صنعت در کلان پیراشهر شهریار، سعیدآباد

اساس مدل مفهومی ارائه شده (شکل ۱) نخست، از طریق بررسی کتابخانه‌ای و مطالعه اسناد مدون و آرشیو برخی سازمان‌ها و نهادها، داده‌های موجود و مورد نیاز از جمله آمار جمعیت، تاریخچه استقرار شهرک گلگون، صنایع مسقر در آن، تعداد شاغلین و تعداد شاغلین بومی در آن، روند افزایش و کاهش شاغلین، تغییرات کالبدی و کاربری اراضی ناشی از استقرار شهرک، صنوف خدماتی قبل و بعد از استقرار شهرک جمع‌آوری شده است.

همچنین، بر اساس اهداف تحقیق و آنچه که در مدل مفهومی اشاره شد، تعداد ۲ شاخص و برای هر یک ۳ گویه و به تعبیری مهم‌ترین آن‌ها انتخاب شدند (جدول ۱).

شکل ۲. منطقه مورد مطالعه کلان پیراشهر شهریار، سعیدآباد

حجم نمونه بر اساس روش سرانگشتی $N \geq 8k+50$ (Green, 1991:505) و بر اساس ۶ گویه انتخاب شده، ۹۸ به دست آمده است. در اینجا k تعداد متغیرهای پیش‌بین محسوب می‌شود و حداقل حجم نمونه $48+50=98$ است. نمونه‌برداری به روش تصادفی ساده و جامعه هدف برای نمونه‌گیری در این تحقیق ساکنین بافت قدیمی روستای سعیدآباد که شاهد تغییرات موضوعی و کالبدی منطقه قبل و بعد از احداث و استقرار شهرک گلگون بودند، انتخاب شدند.

نتیجه آن، پیامدهایی است که منجر به فشار بر محیط (کالبدی) و انسان (اهالی بومی)، استقرار وضعیت خاص بر محیط (منابع آب و خاک) و منابع انسانی بومی و غیرماندگار و اثرات متعدد موضوعی و موضعی-کالبدی است که این تحقیق در پی آشکارسازی آن‌ها و ارائه راهبردهای عملی برای مواجهه با آن‌ها در راستای مفهوم برنامه‌ریزی روستایی بوده است.

داده‌ها و روش کار

شهرستان شهریار از جمله شهرستان‌های ۱۶گانه استان تهران با هفت شهر و یک بخش و وسعتی معادل ۲۳۰ کیلومتر مربع است (شکل ۱) که از غرب و شمال به شهرستان‌های کرج و ملارد و از شرق به شهرستان‌های تهران، قدس و اسلامشهر و از جنوب به شهرستان‌های رباط‌کریم و بهارستان محدود می‌شود. جمعیت منطقه پیراشهری سعیدآباد و پیرامون آن در سال ۱۳۹۵ شامل ۵۴۴۳ خانوار و جمعیتی بالغ بر ۱۸۹۰۳ نفر بوده است (سالنامه آماری، ۱۳۸۵: ۳۷). محدوده سعیدآباد به واسطه موقعیت جغرافیایی و برخورداری از منابع خاک حاصلخیز، رودهای فصلی و آب‌های زیرزمینی، اقلیم و پوشش گیاهی مرغوب، نزدیکی به پایتخت و شریان‌های ارتباطی کشور جایگاه ویژه‌ای دارد. شرایط برشمرده، موجب رشد قریب به ۷۰۰ کارگاه و کارخانه در پیرامون شهرک صنعتی گلگون شده است. نزدیکی به پایتخت و دسترسی به راه‌های ارتباطی اصلی کشور در منطقه و حضور این صنایع، توانسته‌اند خیل عظیمی از جمعیت فعال و جویای کار را به سوی خود جذب کنند. به نحوی که مقصد تعداد قابل توجهی از مهاجرین، شهرستان شهریار و محدوده سعیدآباد است.

پژوهش حاضر از حیث هدف، کاربردی و بر اساس ماهیت و روش، توصیفی-تحلیلی است و داده‌های جمع‌آوری شده تحقیق به روش مطالعه موردی^۱ و با استفاده از روش کیفی و آمار توصیفی تجزیه و تحلیل و نتیجه‌گیری شده است (شکل ۱). ناحیه مورد مطالعه تحقیق از توابع شهرستان شهریار استان تهران است که شهرک صنعتی گلگون در ۲ کیلومتری آن واقع شده است. برای جمع‌آوری داده‌ها از شهرک صنعتی گلگون تا شعاع ۹ کیلومتری آن در محور مواصلاتی باغستان، شامل مناطق سعیدآباد، باباسلمان، خادم‌آباد و شهرک‌های مهدیه و مهستان اقدام به جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات شده است. بر

۱. Case study

شرح و تفسیر نتایج

کاستی‌های انکار ناپذیر کشاورزی همچون جذب محدود نیرو، درآمد اندک و بیکاری‌های فصلی، ضرورت استقرار صنایع و کارگاه‌های صنعتی در مناطق روستایی را نشان می‌دهد. تحقیق حاضر که در حوزه پیراشهری تهران با هدف بررسی کارکرد کارگاه‌های صنعتی در اقتصاد روستاهای پیرامون آن انجام شد، دستاوردها و نتایج کاربردی در پی داشته است. اصولاً برنامه‌ریزی روستایی در تعامل با برنامه‌ریزی منطقه‌ای می‌تواند راهگشای بسیاری از مسائل و مشکلات موجود از طریق گام شناخت از شاخص‌های اثربخشی توسعه موضوعی و موضعی-کالبدی باشد. روستای هدف سعیدآباد و پیرامون آن به طور موضعی و منطقه‌ای تغییرات شگرفی را تجربه کرده‌اند که در خاطره ساکنین و مدیران منطقه ثبت شده است. شناخت رتبه و اهمیت شاخص‌های یاد شده نزد کارشناسان و اهالی ساکن در منطقه مورد مطالعه، راهگشای اتخاذ سیاست‌ها، راهبردها و اقدام‌های مدیریتی اثر بخش از منظر برنامه‌ریزی روستایی خواهد بود. همانگونه که در مدل مفهومی نشان داده شد، نتایج کلیدی به طور کمی ارائه شده و درباره چرایی آن‌ها بحث و بررسی شده است.

شاخص افزایش بازار کار نیروی محلی

اثرات استقرار شهرک صنعتی گلگون در سعیدآباد و پیرامون آن با بررسی افزایش بازار کار نیروی محلی، رونق در کسب و کار، ماندگاری جمعیت و ممانعت از بیکاری به شرح زیر به دست آمده است (جدول ۲).

رونق کسب و کار

بر اساس آنچه آزمون فریدمن نشان داد، این گویه با میانگین رتبه ۲/۹۵ در بین شاخص اول دارای بیشترین درجه اهمیت و شاخص اثربخشی توسعه صنعت از منظر پرسش شونده‌گان در منطقه مورد مطالعه شناخته شده است. تحلیل کمی نتایج نشان داد که جمعاً ۴۱/۹ درصد پاسخگویان اعلام کرده‌اند که ایجاد شهرک صنعتی در رونق کسب و کار مردم اثرات زیادی داشته و درجه متوسط ۳۷/۲ درصد سهم داشته است. نتایج حاصل در تحلیل حاضر از نظر افزایش رونق کسب و کار با پیش‌بینی مفاهیم ساماندهی صنایع در روستاها توسط دربان‌آستانه (۱۳۸۸: ۲) و تحقیقات پاشازاده و ریاحی (۱۳۹۱: ۳۷) در شهرستان گرمی با ۶۰ درصد رونق کسب و کار و اشتغال و نتایج Yuan و دیگران (۲۰۲۰: ۱۴) در کشور چین مشابه به

جدول ۱. شاخص‌ها و گویه‌های تحقیق

ردیف	شاخص‌ها	گویه‌ها
۱	افزایش بازار کار نیروی محلی	رونق کسب و کار
		ماندگاری جمعیت
		ممانعت از بیکاری
۲	افزایش ارزش افزوده تولیدات صنایع به منطقه	افزایش ارزش کشاورزی
		افزایش مهاجرت از شهر به پیراشهر
		تأثیر صنعت بر امنیت شغلی

سپس با تدوین پرسشنامه‌ای شامل سؤالات باز و نیمه بسته و همینطور پرسش‌های طیف لیکرت شامل مراتب خیلی کم، کم، متوسط، زیاد و خیلی زیاد و آنگاه با مراجعه مستقیم به جامعه هدف و همینطور شهرک صنعتی گلگون و مصاحبه با هیئت مدیره، صاحبان مشاغل، کارگاه‌ها و فرمانداری شهریار ضمن ثبت نظرات آن‌ها و انجام چندین مصاحبه، مراحل تکمیل و تنظیم پرسشنامه‌ها انجام شده است. در نهایت، با تعداد ۸۵ پرسشنامه به مرحله اشیاع نظر پرسش شونده‌گان در جامعه هدف، تکمیل و مورد تحلیل قرار گرفتند. پس از تکمیل پرسشنامه‌ها، اطلاعات مربوطه در نرم‌افزار SPSS با رعایت کدگذاری وارد و سپس تحلیل شدند. نتایج به دست آمده بر اساس روش آلفای کرونباخ (Cronbach's Alpha) اعتبار سنجی شدند. بدین ترتیب، ضریب کرونباخ برای شاخص اول و دوم به ترتیب ۰/۷۷۶ و ۰/۷۲۹ بدست آمد. با توجه به میزان بالاتر از ۰/۷ این ضریب، ابزار اندازه‌گیری از پایایی یا قابلیت اعتماد بالایی برخوردار بوده و به عبارت دیگر، گویه‌های در نظر گرفته شده از پایایی و سازگاری درونی بالایی برخوردارند. سپس آزمون فریدمن برای تجزیه واریانس دو طرفه از طریق رتبه‌بندی و همچنین مقایسه میانگین رتبه‌بندی گروه‌های مختلف با کاربرد نرم افزار SPSS انجام شد. به طور کلی تحلیل واریانس دو طرفه رتبه‌های فریدمن، این فرضیه را می‌آزماید که تعداد سؤالات گروه همتا از توزیع پیوسته واحدی یا از چند توزیع با میانه یکسان یا در صورت تقارن توزیع‌ها با میانگین یکسان گرفته شده‌اند. رتبه‌بندی و درجه اهمیت گویه‌ها در هر شاخص در قسمت نتایج ارائه شده است.

دست آمده است.

جدول ۲. تحلیل کمی گویه‌ها و درجه اهمیت آنها در بین پرسش‌شوندگان (تعداد ۸۵ نفر)

Asymp. Sig.	درجه آزادی	Chi-square	میانگین رتبه	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	گزینه	گویه		
.۰۰۰۰	۳	۴۳	۲/۹۵	۳/۵	۳۸/۴	۳۷/۲	۱۰/۵	۳/۹	درصد	رونق کسب و کار	شاخص افزایش بازار کار نیروی محلی	
				۳	۳۳	۳۲	۹	۸	فراوانی	کار		
			۲/۶۴	۲/۱	۳۴/۹	۳۶	۱۰	۱۵/۱	درصد	ماندگاری		جمعیّت
				۱	۳۰	۳۱	۱۰	۱۳	فراوانی			
			۲/۴۹	۳/۳	۲۳/۳	۴۵/۴	۱۲/۸	۱۵/۲	درصد	ممانعت از		بیکاری
				۲	۲۰	۳۹	۱۱	۱۳	فراوانی			

ماندگاری جمعیت

آزمون فریدمن آشکار ساخت که این گویه با میانگین رتبه ۲/۶۴ در بین شاخص اول دارای درجه دوم اهمیت اثربخشی توسعه صنعت از منظر پرسش‌شوندگان در منطقه مورد مطالعه بوده است. نتایج حاصل از پرسشنامه (جدول ۲)، بیش از ۳۴ درصد از پرسش‌شوندگان معتقد به تأثیر زیاد صنایع گلگون بر ماندگاری جمعیت در محدوده سعیدآباد هستند. علاوه بر نتایج پرسشنامه سرشماری‌های آماری جمعیت طی سه دهه اخیر نشان‌دهنده رشد قابل توجه جمعیت در این منطقه است. شواهد و قرائن موجود در منطقه بیانگر افزایش چشمگیر نقل و انتقالات مثبت سکونت طی سال‌های گذشته است. به‌طور کلی از میان دیگر علل مهاجرت قشر جوان و جویای کار روستا به سمت و سوی کلان‌شهرها، عوامل اقتصادی چشمگیرتر است. رکود اقتصادی ناشی از کمبود درآمدی که اصولاً روستاییان بیشتر دچار آن می‌شوند و پیشرفت‌های روزافزون رفاه و رشد بی‌رویه و تجملات شهری از عوامل مؤثر مهاجرت از روستاها به شهر است. مشکلات اقتصادی و فاصله بین زندگی شهر با روستا، مهم‌ترین علت مهاجرت روستاییان به شهرها است و کمبود درآمد کافی، نبود شغل، فرار از بیکاری و تأمین معیشت خانواده، این قشر را وادار به مهاجرت می‌کند. مهاجرت ساکنان فاقد تخصص روستاها و مناطق پیراشهری به سمت کلان‌شهرها علاوه بر اینکه مشکل این گروه را حل نخواهد کرد، جنس و نوع مشکلات شهر را ضمن افزایش، تغییر نیز می‌دهد. یکی از سیاست‌های کشورهای توسعه‌یافته جهان در راستای

شهرک صنعتی گلگون به عنوان یکی از شهرک‌های صنعتی استان تهران، توانسته است تعداد بی‌شماری از نیروی کار خود را از تهران و روستاهای پیرامون جذب کند. لیکن براساس آمارهایی که از هیئت مدیره گلگون کسب شده است، روزانه قریب به ۲۵۰۰۰ کارگر، خدماتی، راننده و کارمند به گلگون رفت و آمد می‌کنند که در حدود ۲۰۰ الی ۳۰۰ نفر از این تعداد از ساکنان و اهالی بومی سعیدآباد هستند. پیش از حضور صنایع، تنها منبع درآمد ساکنان منطقه، دامداری و کشاورزی بوده که عموماً بدلیل کمبود درآمد و نقدینگی منجر به بروز برخی اقدامات خارج از شئون انسانی می‌شده زیرا در گذشته، دامداران منطقه اقدام به ذبح عمدی دام‌ها در مسیر خودروهای رهگذر می‌کردند تا از این طریق با اخذ غرامت از صاحبان خودروها برخی نیازهای خود را تأمین کنند. رونق حاصل از تأسیس شهرک صنعتی گلگون منجر به استخدام کارگر ساده، راننده، منشی، فروشنده و حتی تحویل کار درب منازل از جمله شکل‌های رونق کسب و کار در پیرامون سعیدآباد شده است که شامل حال زنان و مردان منطقه شده است. گرچه انتخاب تحویل کار درب منازل به لحاظ پرداخت دستمزد پایین به نفع صاحبان مشاغل است، با این وجود از دیدگاه زنان خانه‌دار و افراد بازنشسته مشتاق کسب درآمد، این فرصت غنیمت شمرده می‌شود. مشاغل خدماتی به‌وجود آمده شامل فروش ابزارآلات، رنگ‌های ساختمانی، پیچ و مهره، ساخت در و پنجره، خدمات اتومبیل، سوپرمارکت‌ها و نانوايي متعدد، مشاورین املاک، تعمیر لوازم منزل، آشپزخانه‌های تهیه غذا و غیره است.

ریشه در چند عاملی داشته باشد. نخست، غیرمرتبط بودن صنایع حاضر با کشاورزی و دامداری و تراکم بالای جمعیت جویای کار که هنوز فرصتی برای مهارت‌آموزی و یا تحصیل نداشته‌اند؛ دوم، سیل ورود کالاهای مشابه تولیدات گلگون و عدم توان رقابت از سوی صنایع داخلی؛ سوم، افزایش هزینه‌های تولید و تعدیل نیرو در صنایع گلگون و چهارم، طبق نظر سنجی‌ها و شواهد موجود، صنایع و مشاغلی که توسط برخی از ساکنان متمول سعیدآباد ایجاد شده و شمار قابل توجهی از نیروی کار منطقه را جذب نموده است. عدم همخوانی صنایع حاضر با شغل اصلی و بومی منطقه سبب اشتغال نیروهای غیر بومی شده و در جذب حداکثری ساکنان سعیدآباد موفق نبوده است. در این خصوص، تحقیقات مشابه بوذرجمهری و دیگران (۱۳۹۵: ۸۵) نیز تأکید بر عدم همخوانی صنایع حاضر با شغل اصلی و بومی منطقه چناران داشته است. بر اساس بازدیدهای حضوری از صنایع گلگون، نیاز اولیه این صنایع علاوه بر مواد اولیه، حضور کارگر فنی و باسواد است. از نظر کارفرما علاوه بر سواد و مهارت، نزدیکی محل سکونت نیروها نیز از اولویت استخدام محسوب می‌شود. عدم حمایت دولت از صنایع خرد و نوپا به واسطه واردات بی‌رویه، بدون توجه به تراکم قابل توجه جمعیت جویای کار در مناطق، منجر به تعطیلی چندین کارگاه صنعتی و تعدیل نیروی این صنایع به دلیل رکود اقتصادی و در نتیجه منجر به کاهش جذب نیرو از سوی صنعت شده است. باز گذاشتن دروازه‌های واردات به جای توسعه و تقویت صادرات بیشترین آسیب را به بزرگترین منابع محلی که همان نیروی انسانی‌ست، وارد کرده است. این برچیده شدن‌ها و تعطیلی‌ها دامن بسیاری از صنایع خصوصاً صنایع گلگون را گرفت. بر اساس مصاحبه‌های انجام شده و اطلاعات مدیریت گلگون در ابتدای تأسیس گلگون بالغ بر ۸۰۰۰ نیرو استخدام شده که این تعداد به علت نوسانات اقتصادی جامعه، به مرور تقلیل یافته تا به ۶۰۰۰ نفر رسیده است (آمار نیروی کار از گذشته تا کنون).

افزایش ارزش افزوده

در دومین شاخص با سه گویه افزایش ارزش زمین کشاورزی، افزایش مهاجرت از شهر به روستا و تأثیر صنعت بر امنیت شغلی اثرات حضور صنعت در سعیدآباد و پیرامون آن را مورد بررسی قرار گرفته و چکیده نتایج به همراه نتایج آزمون رتبه بندی فریدمن در جدول ۳ ارائه شده است.

پایداری روستاها و جلوگیری از بروز مشکلات شهرهای بزرگ، تأسیس کارگاه‌ها و صنایع کوچک به‌ویژه صنایع وابسته به کشاورزی و دامداری در مجاورت روستاها و شهرها است. این وجه مثبت ماندگاری و افزایش جمعیت از زمان تأسیس شهرک صنعتی گلگون و دیگر صنایع موجود، بر روستاهای اطراف سعیدآباد حاکم شده است. به‌نحوی که شمار قابل توجهی از کارگران شهرک صنعتی گلگون از روستاهای خادم آباد، زرنان و باباسلمان به سعیدآباد رفت و آمد می‌کنند.

این رفت و آمدها در نهایت منجر به سکونت در سعیدآباد و روستاها و شهرک‌های مهدیه و مهستان شده و در نتیجه موجب افزایش جمعیت و ورود امکانات مختلف شده است. حضور انواع کارگاه‌های صنعتی و صنایع گلگون و تکاپوی روزانه جمعیت فعال بین این صنایع، از جمله چشم‌اندازهای جدید تغییرات کالبدی سعیدآباد است که جلوه پر رونقی به منطقه بخشیده است.

کاهش بیکاری

هدف از طرح این سوال، سنجش میزان جذب مفید و دائم افراد در صنایع گلگون بوده است. آزمون فریدمن آشکار ساخت که این گویه با رتبه ۲/۴۹ دارای درجه اهمیت سوم در شاخص اول در بین پرسش شونده‌گان بوده است. بر اساس نتایج به‌دست آمده، ۲۶/۶ درصد از جامعه نمونه، موافق بودند که ایجاد شهرک نقش مثبت و در جلوگیری از بیکاری اثربخش بوده و در مقابل، حدود ۷۳ درصد جامعه نمونه، اعتقاد داشتند که نقش شهرک صنعتی در ممانعت از بیکاری متوسط و کم بوده است. برخی از پژوهش‌های مشابه خارجی (Guedry, 1977: 8; Nayak, 1990: 13; Ragerz, 1978: 250-264; Rizwanul, 1994: 1643-1662) نیز بر وجود صنعت در مناطق روستایی تأکید داشته‌اند که در آن‌ها با بررسی اثرات استقرار صنعت و افزایش اشتغال‌زایی طرح‌های صنعتی در مناطق روستایی نیز بر کاهش روند مهاجرت‌های روستایی تأکید نموده‌اند و معتقدند تنها راه‌حل مشکل بیکاری و فقر در مناطق روستایی استقرار صنعت است. این درحالی است که تحقیق حاضر ثابت نمود که همیشه استقرار صنعت در حاشیه روستا و حاشیه کلانشهرها منجر به امنیت شغلی و کاهش مهاجرت نشده و عوامل متعددی تأثیرگذارند.

اثربخشی کم توسعه صنعت در منطقه مورد مطالعه و به تعبیری برای ساکنین بومی سعیدآباد و پیرامون آن می‌تواند

جدول ۳. تحلیل کمی گویه‌ها و درجه اهمیت آنها در بین پرسش‌شوندگان (تعداد ۸۵ نفر)

Asymp. Sig.	درجه آزادی	Chi-square	میانگین رتبه	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	گزینه	گویه	
.۰۰۰۰	۳	۱۵۷/۶	۳/۰۳	۶/۳۰	۶/۵۰	۶/۱۰	۴/۲	۹/۵	درصد	افزایش ارزش زمین کشاورزی	شاخص
				۲۶	۴۳	۹	۲	۵	فراوانی		
			۲/۷۹	۳/۱۵	۵/۸۵	۵/۱۶	۹/۵	۵/۳	درصد	افزایش مهاجرت از شهر به روستا	افزوده
				۱۳	۵۰	۱۴	۵	۳	فراوانی		
			۱/۱۶	۲/۵۱	۵/۳۹	۱/۸	۲/۵۱	۵/۳۹	درصد	تأثیر صنعت بر امنیت شغلی	
				۴۴	۳۴	۷	۴۴	۳۴	فراوانی		

افزایش ارزش زمین کشاورزی

یکی از مهم‌ترین اثرات موضعی-کالبدی توسعه صنعت در منطقه مورد مطالعه افزایش ارزش زمین‌های کشاورزی بوده است که نمود آن در بین اثرات بیشتر به نظر می‌رسید. بر اساس آنچه که آزمون فریدمن نشان می‌دهد، این گویه دارای بالاترین درجه اهمیت (۳/۰۳) در بین پرسش‌شوندگان بوده است. بر اساس نتایج به‌دست آمده (جدول ۳)، بیش از ۸۰ درصد پرسش‌شوندگان معتقدند که ارزش زمین‌های کشاورزی افزایش چشمگیری داشته است که به تعبیری نشان از رونق بورس‌بازی دارد. پژوهش حاضر بر خلاف برخی پژوهش‌های افتخاری و طاهرخانی (۷:۱۳۸۱)، ریاحی و دیگران (۱۲:۱۳۹۱) و ملاشاهی و دیگران (۴:۱۳۹۱) که در باب استقرار صنعت در محیط‌های روستایی بررسی شده، شامل مناطق روستایی پیراشهری کلانشهر تهران بوده و نتایج بدست آمده با نتایج کار ایشان از منظر فضای کالبدی روستایی و پیرامون آن متفاوت است. کاربری زمین‌های منطقه سعیدآباد و حومه آن در گذشته نزدیک غیر صنعتی بوده است. به دنبال تغییر کاربری گسترده کشاورزی به صنعتی طی سال‌های اخیر و ورود جمعیت فعال متقاضی زمین، ارزش زمین‌های منطقه به‌طور چشمگیری افزایش یافت. بر اساس نظرات هاروی در کتاب هفده تناقض در سرمایه‌گذاری، تغییر کاربری از یک‌سو سبب افزایش راه‌ها و جاده‌ها، افزایش امکانات، سهولت در رفت و آمد در منطقه و از سویی دیگر سبب کاهش تولید کشاورزی، تغییر در الگوی

سکونتگاه، تغییر در معیشت و الگوی مصرف شده است (Harvey, 1935:352). این تغییرات سبب افزایش بی-سابقه ارزش زمین‌های کشاورزی شده است، زیرا دیگر زمین فقط کاربری کشاورزی ندارد. ارتقای ارزش زمین‌های کشاورزی منطقه به‌نحوی که زمین‌داران منطقه را تبدیل به سوداگران ملک نموده است که به‌واسطه افزایش قیمت‌ها بدون زحمت سرمایه قابل توجهی کسب نموده‌اند که این سرمایه علاوه بر اینکه برای همیشه نیاز روز است و سوخت نخواهد شد، همچنان بدون هیچ زحمتی در حال افزایش قیمت است و مشتریان خاصی را در بر خواهد گرفت. به دنبال انجام مصاحبه با متخصصین ملک در منطقه، اذعان داشتند که در دهه ۷۰ الی ۸۰، قیمت زمین متری ۳۰۰ هزار تومان بوده است و در سال ۹۸ قیمت هر متر زمین به ۳ تا ۳/۵ میلیون تومان افزایش یافته است. مشاورین املاک و افراد مورد پرسش و مصاحبه معتقد بودند که افزایش ارزش زمین در زمره بیشترین اثرات حضور صنایع گلگون و بالطبع امکانات حاضر در منطقه است. این افزایش به عنوان محرکی قوی، بسیاری از کشاورزان را در صف فروش زمین قرار داده است. در این حال شاهد تغییرات شدید کاربری در محدوده مورد مطالعه هستیم.

افزایش مهاجرت از شهر به روستا

از مهم‌ترین اثرات موضعی توسعه صنعت در منطقه مورد

بود. امنیت، یا ایمنی، در شغل، به این معنا که شغل شخص شاغل برای مدتی طولانی (برای مثال، تا زمان بازنشستگی وی) پابرجا است. شخصی که برای مدت معین کوتاهی (برای مثال، برای یکسال) در مکانی استخدام می‌شود و یا شخصی که به دلیل بحران‌های اقتصادی ممکن است هر لحظه شغل خود را از دست بدهد، دارای امنیت شغلی نیست. این گویه در بین دیگر گویه‌های شاخص ارزش افزوده در بین پرسش-شوندگان رتبه سوم (۱/۱۶) را کسب کرده است (جدول ۳). به تعبیر دیگر، انتظاری که از توسعه صنعت بر امنیت شغلی روستانشینان می‌رفته، محقق نشده است. طبق تحلیل‌های به عمل آمده، نزدیک به ۴۰ درصد امنیت شغلی در سعیدآباد و پیرامون آن با بازخورد منفی مواجه است. البته این موضوع را نمی‌توان نادیده گرفت که نزدیک به ۵۰ درصد شهرک صنعتی گلگون در ایجاد امنیت شغلی بی‌تأثیر بوده است و به نظر می‌رسد این امر می‌تواند از نتایج شاغل بودن در صنایعی غیر از گلگون باشد. امنیت شغلی وابسته به شاخص‌های اقتصادی، موقعیت و تجاری و مهارت‌های شخصی فرد شاغل است. امنیت شغلی موافق چرخه تجاری عمل می‌کند به این صورت که در رونق اقتصادی افزایش می‌یابد و در رکودها کاهش خواهد داشت (توفیقی، ۱۳۹۶: ۱). از مشکلات لاینفک مشاغل کارگری که در سعیدآباد صدق می‌کند، فقدان امنیت شغلی است. عواملی همچون موانع اداری و سازمانی، اقتصادی، افزایش هزینه‌های تولید و رکود اقتصادی سال‌های اخیر کشور، همه عوامل مذکور برای ساکنان سعیدآباد عدم امنیت شغلی را به ارمغان آورده است. بر اساس مستندات هیئت مدیره گلگون، عوامل بازدارنده اقتصادی مطرح شده موجب شده است که ۸۰۰۰ کارگر سال‌های ابتدایی کار گلگون، به ۶۰۰۰ نفر تقلیل یابد. به نظر می‌رسد که رتبه متوسط با استناد به قوت و عدم ریسک در صنوف مشاغل خدماتی، ساخت و سازهای دائمی مسکن و کارگاه‌های تولیدی و ثبات ادارات دولتی در منطقه موجب ایجاد امنیت شغلی کسب و کار برای ساکنین شده است.

بحث و نتیجه‌گیری

تحقیق حاضر توانست به پاسخ مناسبی برای پرسش‌های پژوهش دست یابد و اهداف متصور را محقق سازد. همچنین، روش توصیفی-تحلیلی به کاربرده شده برای دستیابی به اهداف تحقیق مناسب ارزیابی شد. شاخص‌ها و گویه‌های موضوعی و موضعی-کالبدی، تحلیل مناسبی از استقرار

مطالعه، افزایش جمعیت به‌ویژه نیروی کار یا جمعیت غیرمماندگار و تا اندازه‌ای استقرار جمعیت جدید ماندگار بوده است. از طرفی این گویه در بین نظرات پرسش‌شوندگان دارای رده دوم اهمیت (۲/۷۹) از منظر ارزش افزوده به منابع موجود را کسب کرده است (جدول ۳). تأثیر صنایع گلگون بر افزایش مهاجرت از شهر به روستا بیش از ۷۴ درصد زیاد و خیلی زیاد برآورد شده است. شواهد و مستندات گواه این مطلب است که به دنبال تأسیس مشاغل متنوع و مهم‌تر از آن افزایش هزینه‌های مسکن در کلانشهر تهران، سیل جمعیت متقاضی سکونت در منطقه پدیدار شده است. وجود امکانات اولیه همچون مقاطع تحصیلی مختلف، نزدیکی به شاهراه‌های ارتباطی کشور، وجود زیرساخت‌هایی همچون درمانگاه، ایستگاه آتش‌نشانی، دسترسی به مایحتاج اولیه و ارزاق عمومی، انواع مراکز خرید، ادارات و ارگان‌های دولتی، صنایع مختلف و در رأس آن صنایع گلگون و به تعبیری پیامدهای موضعی-کالبدی مثبت، شاغلین این بخش‌ها را به سوی سعیدآباد سوق داده است. نزدیکی به محل کار از جمله مزایای انتخاب کارگران در بخش صنعت توسط کارفرما است. این امر رونق شایانی در بخش مسکن به وجود آورده است به نحوی که سرمایه‌گذاران بخش ساخت و ساز، پیمانکاران و مشاغل ذی‌ربط ضمن اینکه در تمام طول سال از رونق قابل توجهی برخوردارند از شرایط موجود نهایت استفاده را خواهند برد. ساکنین شهرک‌های مهدیه و مهستان مهاجرینی هستند که به دلیل قیمت کمتر مسکن نسبت به تهران و یا به دلیل نزدیکی به محل کار، ساکن شده‌اند. مهاراجه (Mukherjee and Zhang, 2007: 1) بیان می‌کند که صنایع روستایی علاوه بر افزایش درآمد، کاهش مهاجرت و افزایش فرصت‌های شغلی در نواحی روستایی می‌تواند مواد اولیه را برای صنایع بزرگ فراهم کند. وی تأکید می‌کند که استفاده از تمامی ظرفیت‌های داخلی و افزایش تولید، گام مهمی در افزایش رفاه اجتماعی و تعدیل درآمد مناطق شهری و روستایی محسوب می‌شود. آنچه که در پژوهش حاضر مطرح است از حیث نظریه جایگزینی واردات و توسعه از درون، با پژوهش مهاراجه و ژانگ (Mukherjee and Zhang, 2007: 1) قرابت معنایی دارد.

تأثیر صنعت بر امنیت شغلی

یکی از گویه‌های مهم موضوعی که این تحقیق به دنبال آن بود، وضعیت امنیت شغلی از منظر اثربخشی توسعه صنایع

منابع

آسایش، حسین (۱۳۸۴). *اقتصاد روستایی*. تهران: دانشگاه پیام نور.

از کیا، مصطفی (۱۳۷۰). *مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی توسعه روستایی*. تهران: انتشارات اطلاعات.

افراخته، حسن و قاسمی‌سیانی، محمد (۱۳۹۳). نقش نواحی صنعتی در توسعه روستایی (مطالعه موردی ناحیه صنعتی کوهپایه در شهرستان اصفهان). *مجله مسکن و محیط روستا*، ۱۴۸، ۷۹-۹۸.

بوذرجمهری، خدیجه، شایان، حمید و بهرامی، کیوان (۱۳۹۵). بررسی اثرات اجتماعی و زیست محیطی شهرک‌های صنعتی بر نواحی روستایی، مطالعه موردی: شهرک صنعتی چناران. *فصلنامه علمی پژوهشی برنامه‌ریزی منطقه‌ای*، ۲۰، ۵-۸۸.

پاپلی، محمدحسین و ابراهیمی، محمدمامیر (۱۳۸۲). *نظریه‌های توسعه روستایی*. تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی.

توفیقی، فرامرز (۱۳۹۶). امنیت شغلی، بهار نیوز، ۱۲، ۱-۲، بازیابی شده از:

<https://www.baharnews.ir/news/276781>

دربان‌آستانه، علیرضا (۱۳۸۳). *مفاهیم و مبانی ساماندهی صنایع در نواحی روستایی*. تهران: سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور.

رکن‌الدین‌افتخاری، عبدالرضا و طاهرخانی، مهدی (۱۳۸۱). استقرار صنعت در روستا و نقش آن در رفاه مناطق روستایی. *مدرس علوم انسانی*، ۲۵، ۱-۲۲.

ریاحی، وحید و پاشازاده، اصغر (۱۳۹۱). بررسی اثرات شهرک صنعتی بر کیفیت زندگی ساکنان روستایی. *فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی*، ۲، ۲۹-۴۶.

سالنامه آماری (۱۳۹۸). آرشیو پایگاه داده‌های مرکز آمار ایران. بازیابی شده از:

<https://www.amar.org.ir/news/ID/15506/1398>

قدیری‌معصوم، مجتبی، رضوانی، محمدرضا و حاجیلو، مهدی (۱۳۹۴). ارزیابی تأثیر شهرک‌های صنعتی بر کیفیت زندگی نواحی روستایی پیرامونی، مطالعه موردی: شهرک صنعتی شریف، شهرستان ابهر. *پژوهش‌های جغرافیای انسانی*، ۴۷(۲)، ۲۹۷-۳۱۳.

شهرک گلگون و صنایع و کارگاه‌های پیرامونی بر روستای سعیدآباد که هم اکنون به یک کلان پیراشهر تبدیل شده است، در اختیار تصمیم‌گیران برای برنامه‌ریزی روستایی قرار داده است. تمرکزگرایی صنایع در مناطق پیراشهری کلانشهر تهران به عنوان گزینه‌ای اجباری برای انتقال صنایع درون تهران به خارج از شهر و افزایش توان صنعتی مورد نیاز تهران و کشور از سیاست‌هایی بوده است که نه تنها در ایران بلکه در بسیاری از کشورهای در حال توسعه اجرا شده است. این سیاست و راهبردها و عملکرد آن پیامدهای مثبت و منفی بسیاری را از منظر موضوعی و کالبدی-فضایی در پی داشته است که در تحقیق به آن‌ها پرداخته شده است. از منظر برنامه‌ریزی روستایی، نتایج این پژوهش به خوبی توانسته است شرایط موجود را آشکار کند. تحلیل نتایج پرسشنامه‌ها و مصاحبه‌ها نشان داد که شهرک صنعتی گلگون، از منابع تولیدی کشاورزی و دامداری روستایی استفاده نمی‌کند؛ بلکه صنایع و کارگاه‌هایی که در آن مستقر است، مکمل تولیدات روستایی نیست و در راستای فرآوری تولیدات روستایی و افزایش بهره‌وری تولید روستایی نقش نداشته است. بنابراین کاملاً از نظر اهداف و نیز تحقق اهداف، با کارگاه‌های صنعتی روستایی متفاوت است. از طرفی تولید در مواجهه با واسطه‌گری و واردات بی‌رویه محکوم به عقب‌نشینی بوده و نقش اولیه شرکت گلگون تداوم نیافته است. در نتیجه، اهداف غایی در تأسیس و فعالیت شهرک صنعتی و فعالیت شهرک نتوانسته در پایداری اقتصادی جامعه روستایی نقش سازنده و پایداری ایفا نماید. در یک تطابق اجمالی بین رتبه‌های گویه‌های این تحقیق و مدل‌های تصمیم‌گیری می‌توان شرایط موجود کلان پیراشهر شهریار، سعیدآباد را در محدوده اتخاذ راهبردهای تدافعی قرار داد. به تعبیری منطقه در برابر نیروهای پیشران کلان دارای وجه انفعالی، توسعه نامتوازن و کم‌کارآمد است. وجه تدافعی منطقه از منظر کالبدی، افزایش ارزش افزوده منابع باقیمانده مانند اراضی کشاورزی است. تعارض در استفاده از منابع به ویژه اراضی موجود وجه دیگر شرایط تدافعی موجود است. لذا مهم‌ترین راهبردهای پیشنهادی برای تصمیم‌گیری مدیران این منطقه و مناطق مشابه در کشور، حفظ منابع از جمله آب و زمین، صیانت از امنیت شغلی ساکنان بومی، تقویت بخش کشاورزی، ماندگاری جمعیت روستا و تقویت جنبه‌های همسو صنعت استقرار یافته با توسعه پایدار روستایی است.

- Abraham, J. (1994). Rural Industries and Rural Industrialization in Developing Economy: Indian Experience. *Journal of Rural Reconstruction*, 27, 45-52.
- Cowie, P., Townsend, L., & Salemin, K. (2020). Smart rural futures: Will rural areas be left behind in the 4th industrial revolution?. *Journal of Rural Studies*, 79, 169-176. doi:https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2020.08.042
- Eftekhari, A., Pourtaheri, M., & Idinevan, I. (2020). Assessing the level of intelligent growth pattern in rural areas around the metropolis of Tehran. *The Journal of Spatial Planning*, 24(1), 81-108.
- Ge, D., Long, H., Qiao, W., Wang, Z., Sun, D., & Yang, R. (2020). Effects of rural-urban migration on agricultural transformation: A case of Yucheng City, China. *Journal of Rural Studies*, 76, 85-95. doi:https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2020.04.010
- Green, S. B. (1991). How Many Subjects Does It Take To Do A Regression Analysis?. *Multivariate Behavioral Research*, 26(3), 499-510. Doi: 10.1207/s15327906mbr2603_7
- Guedry, L. Y. (1977). Employment Impacts of Rural Industrialization Lasalle Parish Louisiana. *Louisiana Rural Economist*, 39(3), 3-15.
- Harvey, D. (1935). *Seventeen contradiction and the end of capitalism*. England: Oxford University Press.
- Jia, K., Qiao, W., Chai, Y., Feng, T., Wang, Y., & Ge, D. (2020). Spatial distribution characteristics of rural settlements under diversified rural production functions: A case of Taizhou. China. *Habitat International*, 102, 102201. doi:https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2020.102201
- Jiang, G., Ma, W., Dingyang, Z., Qinglei, Z., & Ruijuan, Z. (2017). Agglomeration or dispersion? Industrial land-use pattern and its impacts in rural areas from China's township and village enterprises perspective. *Journal of Cleaner Production*, 159, 207-219. doi:https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2017.04.152.
- Kilby, P., Liedholm, C., & Meyer, R. (1994). Small onfarm Activities in the Rural Economy. *American Journal of Agricultural Economics*, 76(5), 1177 – 1182.
- Liu, M., Zhang, Q., GAO, S., & Huang, J. (2020). The spatial aggregation of rural e-commerce in China: An empirical investigation into Taobao Villages. *Journal of Rural Studies*, 80, 403-417. doi:https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2020.10.016
- Ma, W., Jiang, G., Li, W., & Zhou, T. (2018). How do population decline, urban sprawl and industrial transformation impact land use change in rural residential areas? A comparative regional analysis at the per-urban interface. *Journal of Cleaner Production*, 205, 76-85. doi:https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2018.08.323
- Misra, R. P., Achyutha, R. N. (1990). *Micro-level Rural Planning: Principle Methods and Case Study* (Vol. 1). New Delhi, India: Concept Publishing Company.
- Mukherjee, A., & Zhang, X. (2007). Rural Industrialization in China and India: Role of Policies and Institutions. *World Development*, 35(10), 1621-1634.
- Nayak, U. S. (1990). *Rural Industrialization* (Vol. 1). New Delhi, India: M. D Publication p.v.t.
- Ragerz, D., Pendleton, F.B., Richards, O,

- R., Goud, J. W. (1978). Industrialization, income benefits, and the rural community. *Rural Sociology*, 2(43), 250-264.
- Rao, J. (2020). Comprehensive land consolidation as a development policy for rural vitalization: Rural in Situ Urbanization through semi socio-economic restructuring in Huai Town. *Journal of Rural Studies*. doi:https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2020.09.009
- Rau, S. K. (1985). *Rural industrialization: Policy and programme in four Asian countries, Asian productivity organization, Tokyo*. Retrieved from Rome: https://agris.fao.org
- Rizwanul, I., Jin, H. (1994). Rural industrialization: An engine of prosperity in postreform rural China. *World Development*, 22(11), 1643-1662. doi:https://doi.org/10.1016/0305-750X(94)00071-9
- Yuan, Y., Wang, M., Zhu, Y., Huang, X., & Xiong, X. (2020). Urbanization's effects on the urban-rural income gap in China: A meta-regression analysis. *Land Use Policy*, 99, 104995. doi:https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2020.104995
- Zhu, F., Zhang, F., & Ke, X. (2018). Rural industrial restructuring in China's metropolitan suburbs: Evidence from the land use transition of rural enterprises in suburban Beijing. *Land Use Policy*, 74, 121-129. doi:https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2017.09.004.

